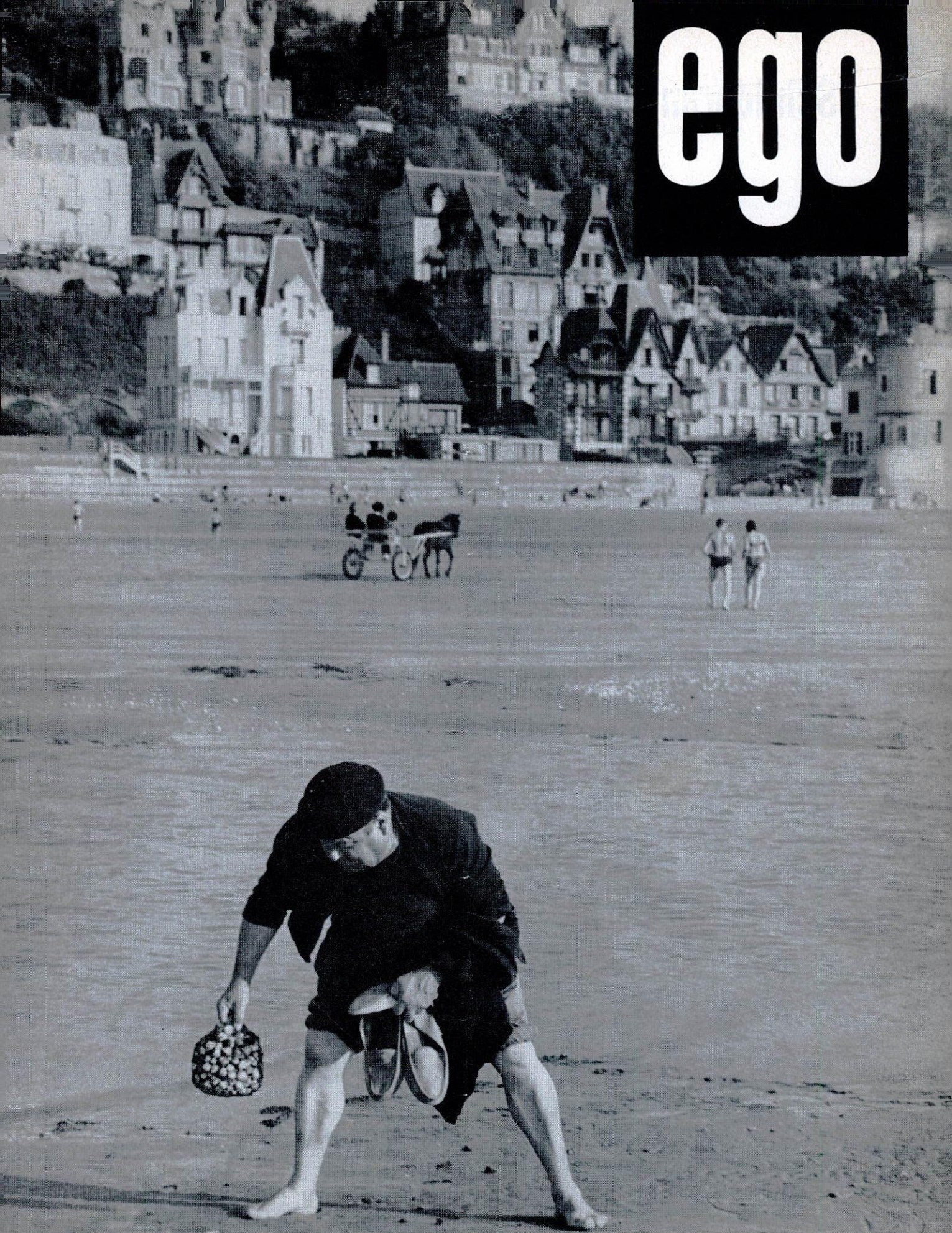

ego

DEZE MAAND

H. J. van Sandwijk: Vijf jaar humanistische G.V. Pag. 4 en 5

W. Jesse: De switch van Theo. Pag. 10

J. Haasbroek: De seksuele revolutie. Pag. 14 en 15

Schilderen

Ik heb veertien dagen vakantie opgenomen om mijn huiskamer een goede schildersbeurt te geven en er een houten wandje in te timmeren. Nu ben ik van nature niet zo'n doe-het-zelver maar ik moet toch zeggen dat het wel een kostelijke ervaring is.

In de eerste plaats ontdek je weer eens wat gewone lichamelijke moeheid is. Niet die duffe matheid die het gevolg is van psychische en geestelijke spanningen maar 's avonds dat behaaglijke gevoel dat je rug gebroken lijkt en dat je geen poot meer kan verzetten.

En honger hebben als het tijd voor de maaltijd is en dan je boterhammen met een paar vuile knuisten midden in de verfwinkel verorberen! En in de schaft-tijd gewoon wat zitten kletsen met de stucadoor en de loodgieter, niet over zwaarwichtige geestelijke problemen maar gewoon over dingen die niet zo belangrijk maar wel gezellig zijn. Een vakantie-besteding om aan te bevelen!

In ben er trouwens, het bloed kruipt waar het niet kan gaan, ook nog door aan het filosoferen geslagen. Dat kan gemakkelijk als je ondertussen maar zorgt dat je de verf mooi regelmatig uitstrijkt. Het goed schilderen van een deur of raamkozijn vraagt overigens wel toegewijde aandacht. Afkrabben, schuren (dat is het zware werk) gronden, plemuren, weer schuren, opnieuw gronden, schuren en aflakken, een serie werkzaamheden die met grote nauwkeurigheid en in de goede volgorde dienen te geschieden. Met alle raadgevingen er bij van vrienden en verwanten die met meewarige welwillendheid toezien hoe een geestelijk verzorger zich in zijn vrije tijd uitslooft.

Maar, zoals gezegd, tijd om wat te filosoferen hou je er wel bij over. En dan dringt de vergelijking zich haast vanzelf op. Wat is het verschil tussen de vorming van mensen en het schilderen van een deur of raamkozijn? Bij het schilderen ontdoe je het hout van zijn oude verflaag, je schuurt hem mooi glad en daarna breng je er, laag voor laag, de nieuwe verf op. En als je geen stomme fouten maakt dan krijg je vanzelf een werk-resultaat waar je nog dagen met plezier naar loopt te kijken. Met name natuurlijk als het je eigen huiskamer is die je schildert.

Met opvoeding en vorming loopt dat niet allemaal zo glad en vanzelfsprekend. Het verschil tussen een deur of raamkozijn en een mens is namelijk heel duidelijk. Een deur laat zich heel inschikkelijk laag na laag opsmeren, hij wordt tenslotte wat de schilder wenst dat hij wordt. De deur heeft, gelukkig voor de schilder, geen eigen inbreng. Maar een mens heeft dat nadrukkelijk wel, die laat zich niet netjes, laag voor laag, door een ander vormen. Natuurlijk, het schilderen van een huiskamer geeft ook wel zijn problemen, je moet o.a. zorgen dat de verschillende kleuren goed bij elkaar passen, maar ook dat geschiedt uiteindelijk naar de smaak en de wil van de schilder.

Bij opvoeding en vorming is welhaast het belangrijkste werk het nauwkeurig luisteren naar de eigen smaak en de eigen wil van de te vormen mens. Daarom is vorming vooral zelf-vorming en kan en mag een ander niet zo veel meer doen dan de helpende hand bieden om dat proces op gang te brengen. Je mag er niet aan denken dat je zo bij het schilderen van de huiskamer te werk zou moeten gaan. Maar het is wel nuttig om het te overdenken als je aan het schilderen bent.

Ik heb het gevoel dat ik al schilderend toch ook als geestelijk verzorger wel vorderingen heb gemaakt. Misschien was het goed van tijd tot tijd een schilderscursus voor geestelijke verzorgers te organiseren. Maar in ieder geval collega's, probeer het ook eens. Begin met uw eigen huiskamer. En filosofer er wat bij!

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

*nr. 7, juli 1969
8ste jaargang*

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 - 2878*

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*Deauville, Frankrijk. Zo maar een
strandbeeld gefotografeerd door
Leonard Freed.*

Clifford Brown en de neergang van de trompet

In ruim een halve eeuw jazz-ontwikkeling heeft het instrumentarium van deze muziek een aantal opvallende veranderingen doorgemaakt. Instrumenten als banjo, tuba en klarinet, die in de jaren twintig tot de standaard-jazzbezetting hoorden, zijn grotendeels in onbruik geraakt, terwijl de saxofoonfamilie, die pas tegen 1930 zijn wat onwennige intrede in de jazz deed, sindsdien is uitgegroeid tot veruit de belangrijkste groep jazz-instrumenten.

Die ontwikkeling heeft zich met de opkomst van de avant garde-jazz – nu zo'n tien jaar geleden – verder doorgezet, wat tot de vreemde situatie heeft geleid, dat het aantal alt- en tenorsaxofonisten in the new thing vele malen groter is dan het totale aantal bespelers van andere houten en koperen blaasinstrumenten.

De opbloei van de saxofoon is vooral ten koste gegaan van de trompet, het instrument dat veertig jaar geleden bijna synoniem was met jazz, en dat ook na het ontstaan van de moderne jazz rond 1945 nog een respectabel aantal bespelers kende. In de avant garde valt het aantal trompettisten van enig belang daarentegen met gemak op de vingers van één hand te tellen: *Don Cherry*, *Don Ayler*, misschien *Lester Bowie* en *Eddie Gale*, maar dan hebben we het zo ongeveer gehad.

Desastreuze terugval

Als je op zoek gaat naar verklaringen voor die bijna desastreuze terugval, stuit je op een opmerkelijk verschil tussen de ontwikkeling van de trompet en die van de saxofoon in de jazz. Met name voor de tenorsax zijn de laatste 25 jaar zeker

De belangrijkste grondlegger van de standaard-trompetstijl in de moderne jazz was de in 1950 op zijn 26ste overleden *Fats Navarro*, die de ritmische en harmonische vernieuwingen van *Dizzy Gillespie* en de rustige, zelfbewuste speelwijze van de middle jazz-trompettisten tot een bewonderenswaardig evenwichtig geheel wist te smeden.

Voorbeeldig muzikant

Maar de meest invloedrijke trompettist van de laatste 25 jaar is zonder enige twijfel *Clifford Brown* geweest, die in 1956 ook al op zeer jeugdige leeftijd (25) bij een auto-ongeluk om het leven kwam. Brownie was in bijna alle opzichten 'n voorbeeldig muzikant: zijn technische vakmanschap was indrukwekkend; hij bezat een zeldzaam fraaie, gave toon, een behoorlijke melodische vindingrijkheid, en daarnaast nog het betrekkelijk zeldzame vermogen om lange improvisaties zo logisch en evenwichtig op te bouwen en zo tot in alle details volmaakt af te werken, dat je soms bijna zou vergeten dat het inderdaad allemaal spontaan ter plaatse is bedacht.

Buiten al die technische en intellectuele capaciteiten sprak uit Brownie's spel bovendien een in de jazz bijna unieke, milde emotionaliteit – bij hem ging de perfectie vrijwel nooit gepaard met kille verstandelijkheid of vrijblijvende technische kunstenmakerij.

Goede selectie

Het grootste deel van Brownie's nagelaten platenoeuvre wordt ingenomen door zijn opnamen met het kwintet, dat hij de laatste drie jaar van zijn leven samen met drummer Max Roach leidde. De LP 'Easy' (Fontana 883 287 JCY) bevat een vrij goede selectie uit het werk van dit kwintet, waaronder Brownie's glansstukken 'Jordu,' 'Joy Spring' en vooral 'Gertrude's Bounce.'

Na de dood van Clifford Brown kreeg je het verschijnsel dat om de paar jaar (soms nog wel frequenter) werd geprobeerd een jonge trompettist als 'de nieuwe Brownie' te lanceren. Meestal ging het daarbij om jongens met inderdaad voortreffelijke technische capaciteiten, die daar echter niet mee wisten te doen dan te trachten Brownie zo getrouw mogelijk te kopiëren.

Met de oppervlakkige kenmerken van zijn spel lukte dat doorgaans wel, maar de waarde van Brownie's muziek zat juist in de veel moeilijker grijpbare, zachtmoedige en toch overtuigende sensibele, en daar kwamen zijn navolgers vrijwel nooit aan toe. De overgrote meerderheid van hen is dan ook na een korte periode als 'veelbelovend talent' weer in de obscuriteit teruggevallen of

in het lucratieve, maar artistiek weinig vruchtbare studiowerk beland.

Een van de eerste kandidaten voor de opvolging van Clifford Brown leek aanvankelijk een werkelijk serieuze kans te maken. *Lee Morgan* werd op zijn achttiende plotseling als een soort trompetwonderkind bekend, toen hij in de big band van *Dizzy Gillespie* de leider soms zelfs naar de kroon stak. Hij had de voor Brownie-opvolgers vereiste technische bagage, maar hij combineerde die met een verrukkelijke, soms bijna overmoedig lijkende uitbundigheid, die zijn spel een strikt persoonlijk stempel gaf.

Glansperiode

Morgans glansperiode duurde echter maar kort; in 1958 werd hij lid van de Jazz Messengers en in die omgeving versterkte zijn spel al gauw tot een weinig boeiende verzameling maniertjes. De LP 'Art Blakey's Jazz Messengers: Live Performance' (Vik KVP 140) bevat opnamen die in 1958 in een Parijse club werden gemaakt. Morgan (toen net 20) is zijn jeugdige elan hier nog niet helemaal kwijt, maar in onverbiddelijke hits als 'Blues March' en 'Moanin' is het begin van het bederf al duidelijk te horen.

Een jaar of vier na Morgans debuut kwam een nieuwe, op het eerste gezicht serieuze aspirant-opvolger van Clifford Brown naar voren: *Freddie Hubbard*, die van alle Brownie-imitatoren waarschijnlijk diens beheerste overtuigingskracht het dichtst heeft benaderd. Maar ook Hubbard kwam terecht bij de Messengers en ook hij bleek in dat milieu de belofte van zijn debuut niet te kunnen waarmaken.

De LP 'Groovy!' (Fontana 883 290 JCY) uit 1961 is dan wel geen Messengers-plaat maar laat wel duidelijk horen in wat voor uitzichtloze muzikale situatie Hubbard was beland. Een sextet met naast Hubbard o.m. baritonsaxofonist *Pepper Adams* speelt hier een serie stukken waarop eigenlijk niets valt aan te merken, behalve dan dat ieder greintje oorspronkelijkheid eraan ontbreekt. Het is muziek die niets aan de jazz toevoegt en net zo goed ongespeeld had kunnen blijven.

Hubbards terugval is minder fataal geweest dan die van Morgan, en hij heeft na zijn Messengers-periode zelfs nog verdienstelijk werk met semi-avant garde-groepen geleverd. Maar in de nieuwe jazz heeft Hubbard zich nooit werkelijk thuis gevoeld, en met zijn wat ongemakkelijke tussen-twee-stoelen positie is hij het levende bewijs van de stelling, dat de muzikale erfenis van Clifford Brown voor de trompettisten van nu eigenlijk volkomen onbruikbaar is.

BERT VUIJSJE

JAZZ

vijf of zes onderling sterk verschillende speelwijzen ontstaan, elk met hun pioniers en menigte navolgers. Daardoor konden de saxofonisten bij de opkomst van de avant garde ook putten uit een buitengewoon groot arsenaal aan mogelijkheden, wat allerlei aanknopingspunten voor nieuwe experimenten bood.

Bij de trompet heeft echter vanaf 1945 in hoofdzaak één standaardstijl bestaan, die in die periode nauwelijks essentiële wijzigingen heeft ondergaan. Die stijl, met zijn grote nadruk op de regelmatige, ronde toon en de 'nette' frasering, bood voor vrijere improvisatievormen nauwelijks bruikbare uitgangspunten, zodat de avant garde-trompettisten gedwongen waren vrijwel vanaf het nulpunt te beginnen.

Vijf jaar humanistische geestelijke verzorging

In deze tijd van het jaar valt het moment dat de humanistische raadslieden terug kunnen kijken op vijf jaar werk in de Nederlandse strijdkrachten. Op zich zelf is dat cijfer vijf niet zo geweldig veel belangrijker dan de cijfers vier of zes, maar het is traditie om vijf een beetje te vieren. Dat vieren kunnen wij in de kringen van de raadslieden zeer goed alleen af, maar het moment van terugblik kan door ieder worden meebeleefd.

Waarop kijken wij dan terug? Op vijf jaar geestelijke verzorging van een ander soort dan men tot nu toe gewend was. Een verzorging die geen verkondiging wil zijn, maar die, om de Hoofdraadsman te citeren, de deelnemers hulp wil bieden bij het verwerkelijken van hun mogelijkheden tot vrijheid en verantwoordelijkheid. Zijn wij, in die vijf jaar, daar in geslaagd?

Het antwoord zal eigenlijk gegeven moeten worden door de deelnemers aan onze geestelijke verzorging, maar het is ook de moeite waard een bedrijver er over te laten denken. Ik geloof dat wij iets van de nogal pretentieuze opdracht hebben waar gemaakt. Dat lees ik uit de brieven die ik soms krijg van afgezwaide deelnemers, dat hoor ik als zij mij later als burger ontmoeten, soms midden op straat en dat zie ik aan wat zij plotseling doen. Ik denk bij dat laatste aan die Ridder, die rechten studeerde en na zijn dienst omzwaaide naar Niet Westerse Sociologie.

Ik citeer even, ongevraagd, uit de brief die hij mij schreef:

Tijdens de g.v. uren, 's avonds in de artiestenbar (zo heette vroeger de W.Z.Z.kelder van de Oranjekazerne, v.S.), heb ik mij gerealiseerd dat de keuze Recht, voortkwam uit, enerzijds gemakzucht; het duurt niet zolang als sommige andere richtingen; en anderzijds uit mijn behoefte aan show; het leek mij geweldig, strafpleiter te zijn in een groot proces met de pers in de zaal en met grote stukken in de couranten. Maar ik heb begrepen dat dat nogal hol is allemaal, en ik heb bedacht dat ze bij U eens de conclusie trokken uit een verhaal over een verpleegster, dat de mens ernst moet maken met zijn leven. Dat probeer ik nu te doen en dan ligt DIT vak op MIJN weg.

Deze Ridder die geen erg drukke prater was en toch wel een bescheiden jongen, laat zien dat het appel dat wij in onze g.v.groep doen op de mens, soms aanslaat. Zo zou ik ook kunnen citeren uit de brief van een dienstplichtig sergeant die na zijn dienstdadigheid zijn onderbroken studie aan de Sociale Academie weer opvatte nadat hij tijdens zijn dienst daarvan eerst had afgezien.

Deze twee voorbeelden wekken de suggestie dat mensen die onze lessen bezoeken alleen in de sociale sector hun

beroep willen zoeken. Dat is natuurlijk niet waar. Trouwens, veel van de groeps gesprekken betreffen ook de praktische situatie van het moment, of algemene onderwerpen zoals evolutie of euthanasie. Ik geloof bovendien dat de sfeer waarin men praat soms meer nog dan het onderwerp dat er besproken wordt, bepalend is voor wat men ermee doet. De sfeer, zei ik, en daarmee wordt dan bedoeld, de erkenning over en weer te doen te hebben met volwaardige gespreks-partners die, hoewel er een grote verscheidenheid aan opvattingen en meningen bestaat, toch aanvaard worden en volledig serieus genomen.

Natuurlijk gebeurt dat op de ander soortige g.v.lessen ook, en onze collega's kunnen ongetwijfeld brieven tonen van even tevreden 'gebruikers'. Het was dan ook niet mijn bedoeling om dit punt te gebruiken ter onderscheiding. Integendeel, de sfeer op de g.v.lessen is bij ons allen een verademing voor de militairen, juist omdat onze lessen zich bij uitstek lenen tot open overleg. De militaire samenleving kent weinig plaatsen waar dat zó mogelijk is, al zien wij met vreugde de veranderingen die een milder klimaat aankondigen, veranderingen overigens, die zeker voor een deel, mede veroorzaakt zijn door het werk van de geestelijke verzorgers, direct en indirect.

Meer samenwerking

Maar is het dan niet zaak dat wij ons gaan beraden op meer samenwerking dan tot nu toe het geval was? Natuurlijk moet dat en ik meen dat ook onze godsdienstige collega's daar over best met ons willen praten en al gepraat hebben. Het is zelfs hier en daar al tot een prettig stuk samen werken gekomen. Ik denk nu met name aan het DEPOT Verbindings Dienst, nu V.O.C. genaamd, waar ik in de wintermaanden samen met de aalmoezenier en de dominee, meedeed in een gespreksgroep op vrijwillige basis, waar wij diepgaand spraken over: de gevolgen van de automatisering, over bidden, over Teilhard de Chardin, over wat denk je nu als je God zegt.

Natuurlijk vrijwillig, want wij mogen niemand dwingen te luisteren naar een geestelijk verzorger van een ander soort, zeker niet als zijn ouders meenden hem een bepaald soort te moeten voorschrijven. Maar het was wel de moeite waard te merken dat men in de gewone g.v.les terug kwam op die gesprekken. Dat kwam dan omdat een van de deelnemers uit die klas ook aan de avond had deelgenomen, en ook wel omdat er op de kamer over dat onderwerp na die avond was doorgepraat en men nu de conclusies weer ter sprake wilde brengen. Het bevredigende van dat laatste vind ik dat men op de kamer doorpraat met weer anderen die er dan ook in betrokken raken.

Behalve aan dit VOC denk ik ook aan de Luchtmacht Kader School, waar wij

vaak gedrieën de g.v.lessen geven. Natuurlijk zijn wij het niet altijd eens maar de lessen worden daardoor wel levendig. Bovendien vallen dit soort lessen, waarbij nogal eens blijkt dat wij het meer eens zijn dan men als buitenstaander zou vermoeden, zo in de smaak dat ook de kolonel soms komt meedoen en tussen de soldaten gaat zitten.

Betekent dat echter niet dat wij eigenlijk net zo goed op kunnen houden? Dat men evengoed een paar aardige dominees of aalmoezeniers in onze plaats zou kunnen zetten? Of hebben wij toch een eigen geluid?

Ik vind van wel. Onze stemmen kunnen niet gemist worden en ondanks alles wat ons tot collega's maakt, en ondanks alle vriendschap die wij mochten ontmoeten van die collega's, ook al blijven de stuggen nog steeds langs ons heen lopen, ondanks wat ons bindt, sta ik op een eigen plaats.

Gelukkig zijn veel van onze collega's dat met ons eens. Ook zij vinden dat het eigen geluid van de geestelijke verzorging die niet uitgaat van de Openbaring en die meent dat de mens op eigen kracht een leven kan leven dat de moeite waard is, niet meer mag verstommen. Uit het nog steeds gestaag stijgend aantal deelnemers blijkt bovendien dat er behoefte bestaat aan onze soort van geestelijke verzorging en dat steeds meer jonge mensen zich van die behoefte bewust worden. Het leger biedt steeds meer door de veranderende geest, de gelegenheid tot gesprek voor mensen van alle rangen en standen.

Toen dat minder mogelijk was zocht men het vaak bij ons. Men blijft echter in steeds grotere getale komen, ook nu in allerlei organen en op allerlei plaatsen gesprek op gang komt. Wij hebben dus wel degelijk een taak die uitgaat boven het gespreksleiderschap.

Een van de problemen van dat steeds stijgende aantal kan ik ongenoemd laten. Het is nog steeds zo dat, ondanks dat we met tien raadslieden werken inplaats van vier, per raadsman ongeveer 700 militairen zijn toevertrouwd. Dat is al meer dan voor de godsdienstige collega's gerekend wordt, maar voor de raadslieden komt daar nog bij dat zij hun deelnemers over tien of meer kazernes verspreid vinden. Dat betekent in de praktijk voor mij, dat ik mijn kinderen meestal slapend zie, 's morgens omdat het te vroeg is en 's avonds omdat het te laat is. Dat wordt met de jaren beter omdat kinderen ouder worden en later naar bed gaan.

Al die uren reizen hebben, behalve dat ik persoonlijk deze tot de vervelendste van mijn werk vind behoren, bovendien tot gevolg dat er buiten de lessen geen tijd meer over blijft voor werk dat even nodig is. De privé-militair die om mij vraagt, krijgt niet de zorg die hij nodig heeft en dat vind ik een ernstig

tekort. Elk mens dat om mijn hulp vraagt zal meer tijd moeten kunnen krijgen, maar die heb ik niet.

Als mijn lesprogramma volledig is, als er dus geen uur uitvalt door oefeningen of andere dienstverrichtingen, en de rij-uren worden daarbij geteld dan blijft er gewoon niets meer over. Ook geen tijd om in de officiersmess te zijn, ook geen tijd voor bezoek aan de gezinnen van gehuwde militairen. Al deze werkzaamheden vielen in de aanloopperiode zelfs buiten ons gezichtsveld, omdat het goed realiseren van een lesprogramma al onze aandacht opslokte.

Zeker geen onwil

Nu kosten de lessen en het reizen nog steeds vrijwel de gehele tijd en langzamerhand gaan ook diegenen die begrip hadden voor onze beginmoeilijkheden ons beschuldigen van onwil. Dat is zeker niet juist en wie onze maandvergaderingen zou bezoeken zou weten dat dit een regelmatig terugkerend onderwerp van gesprek is. Alleen, en dat is steeds de conclusie, je kan maar op een plaats tegelijk zijn. Natuurlijk komt het er dan op neer dan wij allen onze schaarse vrije tijd gebruiken om een zieke te bezoeken, het gezin van een gehuwde militair dat het moeilijk heeft en nog een rijtje andere werkzaamheden verrichten, waaronder het schrijven van dit stuk.

Er wordt nogal eens een beroep op ons gedaan door een militair die onze hulp vraagt. Het kan zijn dat hij rond loopt met plannen voor dienstweigering maar ook met plannen voor een beroepscontract. Het komt ook vaak voor dat men ons vraagt te bemiddelen bij huisvestingsproblemen, in de gezinssituatie of andere soortgelijke moeilijkheden.

Samenwerking

Gelukkig is mijn contact met de Sociale Dienst zo, dat ik altijd kan binnenvallen en in sommige gevallen kan ik spreken van een voorbeeldige samenwerking. Ik kan natuurlijk hier geen voorbeelden geven, dat zouden de betrokken militairen beslist niet op prijs stellen, maar de Gewestelijke Kantoren van de Sociale Dienst in mijn rayon kennen mij als een regelmatig beller en bezoeker. Dat is voor mij in mijn werk een geweldige steun, en de Sociale Dienst heeft er dan ook recht op dat ik, na vijf jaar samenwerken, soms onder de meest trieste omstandigheden, hier openlijk van mijn dank getuig.

De hulp aan de enkele militair. Een onderwerp waarover ik toch wat meer moet zeggen. Ons werk voor de lessen g.v. en het reizen eist ons zo volledig op dat wij aan privé hulp weinig toekomen. Ik zeg dat maar zo botweg omdat wij het allemaal zo voelen. Eigenlijk ontbreekt ons de tijd om ons rustig te wijden aan de militair die wat uitgebreider zou moeten kunnen praten. Ik zal niet beweren dat er mensen tussen de

door
**H.J. van
Sandwijk**

wal en het schip vallen door ons tekort aan tijd, maar het is er soms dichtbij. Dat het niet gebeurt is het gevolg van avond- en nachtwerk. Natuurlijk weet ik wel dat je als geestelijk verzorger altijd beschikbaar hoort te zijn, maar dat is lijfelijk onmogelijk. Ons aantal van tien man is te klein. Eigenlijk is het het werk van de Hoofdraadsman omdat te zeggen, maar ik ben eigenwijs genoeg omdat te onderstrepen. Ik voel het bovendien aan den lijve.

Ik zat deze week 's morgens om half tien in Wezep, toen ik werd gebeld uit Schaarsbergen. Een soldaat met tranen in zijn stem vroeg naar mij. Ik kon niet anders zeggen dan dat ik niet eerder dan die avond na half tien bij hem kon zijn. Dat duurt natuurlijk te lang. Deze soldaat begreep dat ook wel, maar deze situatie is niet goed. Zo ligt het ook met het bezoek aan soldaten in het ziekenhuis. Dat moet altijd tussen neus en lippen door, of 's avonds. Tijd voor een

ernstig gesprek als het een ernstig geval is, moet gewoon gemaakt worden door een les af te bellen. Helaas komen er door het huidige verkeer steeds meer verkeersslachtoffers als ernstige gevallen in aanmerking voor onze zorg.

Gezellige uren

De officieren gaan langzamerhand denken dat wij hun mess boycotten. Wie mij kent, weet dat ik een gezelligheidsmens ben, en er juist behoefte aan heb. Die messes waar ik regelmatig kom of kwam zullen dat graag bevestigen. Zo denk ik met genoegen terug aan gezellige uren in Kampen bijvoorbeeld. Dat is afgelopen, want Kampen ging naar mijn collega. De tijd werd echter opgeslokt door ander werk, want het werk blijft zich uitbreiden en intensiveren. Immers, steeds dringerder vragen commandanten om parallel te gaan werken met de aalmoezenier en de dominee.

Dat doen wij zoveel mogelijk. Maar het kost uren die nergens anders aan besteed kunnen worden. Daar komt bij dat steeds meer mensen vragen: Kom eens thuis langs, mijn vrouw wil ook graag kennis maken. Zo zou ik elke avond op bezoek kunnen bij officieren en onderofficieren en wie mij kent weet hoe graag ik dat doe! Dat kan natuurlijk niet omdat ik 's avonds gewoon les moet geven, cel-bezoek doe, ziekenhuis bezoeken afleg en thuis moet lezen. Er worden zoveel tijdschriften uitgegeven door zuster organisaties, door de godsdienstige geestelijke verzorging, door instituten waar filosofie, theologie, psychologie en sociologie bedreven wordt, er zijn zoveel boeken dat ik amper aan ontspanning toekom.

En dan de oefeningen! Hoe graag zou ik meetrekken, bij de militairen zijn als ze in het veld ploeteren, uitrusten, wachtlopen. Ik geloof dat je daar, in hun tent goed met elkaar praten kan. Ik zie de godsdienstige collega's meetrekken, in het groene pak, in de Munga, en ze zijn er bij als ze nodig zijn. Dat overkomt mij zelden. Mijn groene pak ziet er uit als dat van een filler. Het wordt bovendien door allen gewaardeerd als je er bij kan zijn.

Maar ja. . .

Proef geslaagd

Vijf jaar zijn wij nu bezig. Na drie jaar viel de officiële erkenning en wij werden vast aangesteld omdat de proef als geslaagd werd beschouwd. Dat heeft de uitbreiding van het werk niet stop gezet. Nog steeds groeien wij vast in tal en last, en behalve het aantal bezoekers aan de lessen groeit ook het aantal privé gevallen. Ik kan mij dan ook niet anders voorstellen dan dat binnenkort het aantal raadslieden weer wordt uitgebreid, niet omdat de minister medelijden met ons heeft, dat zou dwaas zijn, maar

Vervolg op pagina 6

Overwinning

Vervolg van pagina 5

omdat hij niet kan tolereren dat de geestelijke verzorging onder de maat blijft door het te gering aantal geestelijke verzorgers. Als ik mij daarbij het werk van mijn collega in Duitsland voorstel bekruipt mij het gevoel dat die raadsman helemaal nooit thuis is en toch het gevoel heeft tekort te schieten, want daar hebben ze afstanden!!

Vijf jaar zijn we bezig en er is in die vijf jaar geweldig veel gedaan. Wat een verschil als je op die vijf jaar terugziet. De meeste commandanten kennen ons en willen ons kennen. Zij sturen ons hun orders ter inzage, zij nodigen ons uit voor hun feesten en officiële gebeurtenissen, zij vragen ons advies als het een van onze deelnemers betreft en ze rekenen op ons bij vergaderingen waarbij de andere geestelijke verzorgers ook aanwezig zijn. Tussen haakjes zij opgemerkt dat er uitzonderingen zijn, maar laten we daarover niet uitweiden. Natuurlijk zijn we slechts zelden aanwezig, maar daarover hebben we reeds verteld. Het plezierige vind ik dat we worden uitgenodigd en dat vele commandanten weten dat wij komen als er een gaatje te vinden is in ons tijdschema. Als wij er dan zijn worden wij volledig aanvaard. Wie de eerste jaren heeft meegemaakt zal dat ook een verblijvend verschijsel vinden.

Vijf jaar geleden ben ik bij het onderwijs weggegaan. Toen liet ik twee Kweekscholen achter mij. Ik stortte mij op een volledig ongewisse, nieuwe taak. Elke man vindt dat leuk. Je zult maar de kans krijgen om iets nieuws van de grond te tillen. Het is moeilijk maar de uitdaging die er in zit spreekt mij aan. Het is aardig gelukt, al zijn wij niet tevreden, maar zou ik terugwillen? Soms, als ik 's avonds laat de auto in de garage heb gezet en ik zak hondsmoe in mijn stoel, denk ik aan het ongecompliceerde leven van toen.

Natuurlijk, repetities, rapporten, examens, dat alles was toen, de zwarte kant van het leraarschap, reden om te zuchten, maar de moeilijkheden zijn nu zo anders. Een overlijdensbericht bij ouders gaan brengen, een stervende helpen in zijn angst voor de dood, een barst in een huwelijk proberen te lijmen, dat zijn dingen van een zó ander niveau dan die repetities, dat ik soms terugverlang. Maar als je dan de ogen van de soldaat in het ziekenhuis ziet oplichten als je de kamer binnenkomt, is dat allemaal voorbij.

En als ik dan denk aan de lessen, waarbij wij soms zeer ernstig praatten over andere zaken dan de Subjonctif, en waarbij wij soms het gevoel hebben dat wij elkaar verder helpen, de moeilijkheden, de vreugden, het verdriet te dragen, dat het leven in en buiten dienst nu eenmaal met zich brengt, dan wil ik niet terug.

Neen ik niet terug, ik wil mijn pensioen halen als humanistisch raadsman voor militairen.

Na een lange reis waren we op de plaats van bestemming. Havelte. De zware, groene drietopper stopte midden in het bos. De volgende dag zou hij ons weer komen halen — een geruststellende gedachte. Twee dagen bivak, één nacht. Het is de moeite niet de bliken spinazie te openen, daarom deden we het maar niet en aten meegebrachte verpakte 'knappende verse' biscuit. Het is de moeite niet water bij de melkpoeder te doen, daarom deden we het maar niet en consumeerden onze meegebrachte blikjes 'heerlijk helder'. Het is de moeite niet naar het dichtstbijzijnde vennetje te lopen, daarom deden we het maar niet en krabten we de laatste dag maar wat. Het is allemaal de moeite niet, de moeite niet waard. Alleen het op batterijen opererende scheerapparaat ging als een peletonshoer van man tot man. Je kon het zittend redden.

Twee dagen kamperen. De compagnie te velde. Havelte, rustieke omgeving, goede wildstand. Prachtige bossen, ideaal voor wandelingen, stond er in de folder. Nou, we hebben er gewandeld hoor! Rul, los zand. Veel onverwachte greppels, omgevallen bomen en zwiepende twijgjes. Zeer heuvelrijk! 'Ideaal voor wandelingen,' zei de sergeant.

Nadat onze hopman met veel moeite een stukje bosgrond had gevonden waar je tent horizontaal opzetten een onmogelijkheid zou zijn, gingen we met veel moeite onze tent opzetten. Dankzij dertig haringen en een veelvoud aan vloeken en zuchten stond onze slaapplek eindelijk. Beter dan hardstikke scheef konden we hem niet zetten.

Wanneer dit stukje een beetje schuin geschreven of gedrukt is, weet u hoe het komt: het meeste noteerde ik in de tent. De plasgootjes rond de tent waren ook wat diep uitgevallen. Ze konden gemakkelijk als liggraaf dienst doen. Nadat het één en ander omtrent de gang van zaken was uitgelegd, rijk geïllustreerd met verwijzingen naar de wet op de krijgsmacht, gingen we aan de wandel. De zon scheen, het was tenslotte bijna zomer.

Het bos glinsterde en toonde zich een rustig gastheer. We liepen in lange rijen, uiterst links en rechts van het pad. Bij een verrassingsaanval van de vijand (van wie anders) zouden we niet allemaal in één klap uitgeschakeld zijn. 'In één klap' is eigenlijk een verouderde uitdrukking. Het doet denken aan Dokkum en Bonifatius (die er trouwens meer kreeg), 'met één explosie' zou men nu moeten zeggen.

We loeren door de bosjes. Waar zit de vijand? Wat glinstert daar? Wat beweegt daar? Hoorde jij dat ook? Er zijn jongens die verrukt 'Vietnam' mompelen en aan de 'Bridge on the River Kwai' of aan 'The guns of Navarone' denken. Ik telde totaal acht vogelnesten en meende de specht gehoord te hebben.

Bij een mooi stukje hei moesten we halt houden. 'Halt,' zei de sergeant. We moesten stoppen omdat het hier ging beginnen. Eerste les camouflage. Wat Indianen met veren deden, moesten wij met takken doen. Oef! De sergeant deed het voor. Een takje hier, een takje daar, wat bladeren overal, en wég was hij. Het bos was een boom rijker. De bloeiende hei zat in zijn helm. Ik wenste hem een bij.

Een soldaat wilde van de gelegenheid gebruik maken. 'Kom mee jongens, gauw naar huis,' zei hij. Maar nee hoor, daar was de sergeant al weer. Nu was het onze beurt. Een minuut of tien later kwamen we helemaal groen en op sommige plaatsen fraai bloeiend uit de bossages te voorschijn. Doordat je in het bos niet op een takje kijkt, kon je door de bomen het bos nu veel beter zien. Heel wat jonge, bloeiende twijgjes gingen zo naar de knoppen. De fraaie takken droegen we als kippeveren. Dat is niet zo'n pretje. Liever met een bloeiende zij in de hei, dan met een bloeiende hei in je zij.

Een jongen was zo goed gecamoufleerd dat twee vogeltjes in zijn helm een nestje wilden beginnen.

We moesten ons verschuilen. 'Tien, twintig, dertig... honderdtien, wie niet weg is, is gezien. Ik kom!' We zaten in een zorgvuldig op de staf uitgezocht en op de kaart aangegeven stukje hei. Ik zocht een heel zacht plaatsje en wilde juist uitgebreid van de zon gaan genieten, toen er vlakbij een fazant opvloog. Een wijfje. Ik sloop naar de plaats waar ze zoëven nog gezeten had en ontdekte een nest. Elf grijsachtgroene eitjes lagen in het dons. Ze waren gloeiend heet. Enkele schalen vertoonden barstjes. Vandaag zou het gaan gebeuren. Ik was vijand geworden. Langzaam stond ik op.

'Hee joh, ik zie je,' schreeuwde de sergeant. Ik wenkte hem. Geïrriteerd kwam hij aanlopen. 'Wat is er?' vroeg hij kortaf. 'Een fazantennest. De eieren staan op uitkomen. Als we hier blijven, komt de ouwe nooit terug.' 'Nou èn,' zei hij, 'en wat dan nog?' 'De jongen gaan hardstikke dood zo, sergeant, kunnen we niet even verderop gaan?' 'Ben je gek man, ik heb ook mijn orders. Die paar fazantjes. Later worden ze toch weer opgevreten. Kom, verberg je!'

Hij liep weg. Maar ook de andere jongens deden hun mond open. 'Niet zo lullig hoor, sergeant. We gaan gewoon effe verderop!' 'Hee sergeant, moeten die beessies soms verrekken?' Onze meerdere kwam terug. Als mens. Hij keek nog even in het nest en zei: 'Vooruit dan, we gaan verderop. Op een voorwaarde jongens, mondje dicht!'

Even later lag ik op mijn rug in de zon. Honderd meter verder. De Koninklijke Landmacht had de grootste overwinning uit haar geschiedenis behaald.

R. VAN VUURE

Heeft Indonesië nog recht op ontwikkelingshulp?

Weinig vraagstukken zijn zo nauw met de toekomst van onze aardbol verbonden als dat van de overbrugging van de steeds wijder wordende kloof tussen de rijke en de arme landen. Er zullen ook weinig problemen zijn waarover zo verschillend en vaak ook zo emotioneel en vooringenomen wordt geoordeeld.

Ofschoon ons land zich nog maar betrekkelijk kort bezig houdt met het vraagstuk van de derde wereld heeft de regering het toch nodig geacht wat tot nu toe aan ontwikkelingshulp door en namens de overheid gedaan werd, aan een kritisch onderzoek te onderwerpen. Op haar verzoek brachten de Nederlandse universiteiten en hogescholen een rapport uit over de doelmatigheid van het beleid van minister Udink en zijn voorgangers.

Moedige daad

Het was van de regering een moedige daad om aan wetenschapsmensen te vragen eens kritisch te kijken naar het nog jeugdige overheidsbeleid. Er was immers te verwachten dat over een zaak die zo gevoelig ligt opmerkingen gemaakt zouden kunnen worden die een regering nu eenmaal niet welgevallig zijn.

Die kritiek is de regering in het in maart verschenen 'evaluatie-rapport' inderdaad niet gespaard gebleven. Jammer genoeg echter heeft zij in het debat dat over het rapport gehouden is in de Tweede Kamer weinig blijk gegeven de lessen van de ontwikkelingseconomen ter harte te willen nemen. Minister Udink praatte wat wrokkerig over een 'niet-objectief' rapport.

Toch staat het voor mij als een paal

boven water dat een aantal aanmerkingen uit het wetenschappelijke advies een hoogst actuele waarde heeft. Sterker nog, als de regering eerder op de hoogte was geweest van de mening van de ontwikkelingsinstituten en er politiek rekening mee had gehouden, dan hadden een paar politieke moeilijkheden van de laatste maanden voorkomen kunnen worden.

Ik noem er twee.

Het evaluatierapport waarschuwt tegen een eenzijdige economische hulpverlening aan de ontwikkelingslanden. Het laat er in niet mis te verstane zinssneden geen twijfel aan bestaan dat een niet onaanzienlijk deel van die hulp ook gerangschikt zou kunnen worden onder het hoofd 'hulp aan onze eigen industrie.' Zo werkt het instituut van de zogenaamde 'shopping lists' in het voordeel van de kapitaalgoederenindustrie — de industrie die machines e.d. produceert — van ons land en vaak tegen de belangen van het ontvangende land in.

Deze boodschappenlijsten, door onze overheid opgesteld, verplichten de ontwikkelingslanden onze hulp te besteden in de vorm van aankopen van voornamelijk kapitaalgoederen, die, het spreekt vanzelf, door de industrie van het rijke westen fabriceerd worden. In de praktijk heeft dit al geleid tot het vreemde verschijnsel dat broodnodige artikelen als kunstmest en insecticiden voor Pakistan en India niet in voldoende mate te importeren zijn.

Op zich is er natuurlijk weinig tegen als we én hulp kunnen geven én de eigen industrie kunnen laten profiteren. Dit mag echter nooit leiden tot een benadeling van de arme landen en al

evenmin tot een wegdringen van de sociale hulp, uit oogpunt van winstgevendheid voor het bedrijfsleven weinig interessant, door puur-economische bijstand.

Helaas is dit in de ontwikkelingssamenwerking tussen Nederland en de Rijksdelen gebeurd. Achtereenvolgende kabinetten hebben zich niet gerealiseerd dat op het idyllische Curaçao een sociaal probleem van de eerste orde — de verpaupering door de werkloosheid — bestaat dat eenvoudig schreeuwt om sociale oplossingen. Een deugdelijke sociaal verzekeringsstelsel en een capabele en goed uitgeruste vrije vakbeweging om maar twee urgente behoeften te noemen.

Ommezwaai

De wetenschapsmensen waarschuwen ook tegen de wel zeer sterke nadruk die onze ontwikkelingshulp aan Indonesië heeft in het totale ontwikkelingsprogramma. Die nadruk is van vrij recente datum. Soekarno die zich niet zo mocht verheugen in de sympathie van bedrijfsleven en overheid was nog niet gewipt of de guldens stroomden naar de nieuwe machthebbers. Geen zinnig mens zal kunnen ontkennen dat die plotselinge ommezwaai in de aanwending van onze hulp los te zien valt van de politieke omwenteling in Indonesië.

Ons land zit nu voor de pijnlijke vraag wat het met deze ontwikkelingsstrategie aanmoet nu duidelijk wordt dat Indonesië zijn beloften over vrije verkiezingen in West-Irian niet of nauwelijks zal nakomen. GPV'er Jongeling heeft al in de Tweede Kamer aangedrongen op het stopzetten van de Nederlandse hulp. Minister Udink weigerde. Ontwikkelingshulp en politiek moeten ontkoppeld worden, zo zei hij!

Een stelling die naar mijn mening in het algemeen juist, maar in dit geval gebruikt, onoprecht is.

Zowel Jongeling als Prof. Wertheim die ook de hulp wil staken, hij echter vanwege de niet bepaald zachtzinnige wijze waarop men in Indonesië het teveel aan communisten heeft weggewerkt, heeft gelijk: de hulp aan Indonesië is politiek bepaald en mag dan ook politiek beoordeeld worden.

Kijk, deze perikelen had het kabinet kunnen voorkomen wanneer bijtijds de visie van de ontwikkelingsexperts in Den Haag bekend waren geweest. Allemaal nakaarten kun je zeggen. Helaas, op het moment dat ik dit schrijf hoor ik dat de Tweede Kamer moties, waarin een verdere waardering van de Nederlandse ontwikkelingspolitiek door deskundige buitenstaanders bepleit wordt, heeft verworpen. Dat maakt mij niet erg optimistisch over de mogelijkheid in de toekomst die grove fouten te vermijden die we tot op heden ten aanzien van de Noord-Zuid politiek gemaakt hebben.

DRS. P. A. GILLE

Minister Udink

'Thomas Crown' - alweer een goeie Steve McQueen

Het wordt steeds moeilijker om na het zien van alweer een nieuwe film met Steve McQueen (39) als schitterend middelpunt nog eerlijke en nimmer gebruikte superlatieven te vinden. Het is — ook voor nietkenners al opvallend — hoe McQueen zich volleerd en met de ervaring van een 'rijpe' acteur over het witte doek beweegt. Iedereen wordt het nu zo langzamerhand duidelijk dat daar een man staat die met volledige inzet van heel zijn persoonlijkheid zijn talent aan de goegemeente showt. Een talent, dat nu al tot volle wasdom is gekomen, dat nu al een rijpheid vertoont, dat men alleen maar verwacht bij acteurs van niveau, van een type als Humphrey Bogart.

Ik heb me al eerder lovend uitgelaten over Steve McQueen in zijn rol als Bullitt — de genadeloze politieman die jacht maakt op een moordenaar. In 'Thomas Crown' moet hij de opgejaagde spelen, maar McQueen laat er geen twijfel aan bestaan dat die 'opgejaagde rol' in wezen niets voorstelt. Hij is de vos, en een zeer sluwe nog wel, die zijn haren noch zijn streken verliest en de jagers telkens het nakijken geeft.

Het Amerikaanse blad The New York

Times drukte onlangs een indrukwekkend profiel af van deze man. Verslaggeefster Judy Klemesrud volgde McQueen een paar dagen op de voet tijdens de opnamen van 'Bullitt' in San Francisco. Zij typeerde hem als volgt in haar interview: 'Een magere man, bijna vel over been, en zijn wat lang, krullend haar vormt een gouden kader voor zijn kinderlijk blauwe ogen. Hij lacht, met precies diezelfde rubbergrijs van op el-

FILM

kaar gedrukte lippen, die men van zijn films kent — hoewel er ook bij zijn, zoals 'Bullitt', waarin hij helemaal niet lacht.'

McQueen is in het gewone leven ook de indringende persoonlijkheid die hij nu in films uitbeeldt. Hij heeft een zeer sociale inslag, tenminste eens per jaar collecteert hij een vrachtlading voedsel, kleren en geneesmiddelen bij elkaar voor de Navajo-indianen in Four Corners. Hij

is fel als de kwestie van de apartheid ter sprake komt. Uiteraard niet pro, maar contra.

Altijd geweld

In zijn films is altijd geweld te vinden, behalve dan in Thomas Crown. McQueen is vóór geweld en dat verklaart hij aldus: 'Er is gewoon geweld op straat en ik geloof niet dat wij dat moeten verdoezelen. In een weekend tijdens de opnamen van Bullitt gebeurden er vijf moorden in San Francisco. Ik vertoon geweld op de manier zoals dat volgens mij moet vertoond worden.'

'Thomas Crown' dus, McQueens laatste en zijn beste film, hoewel die kwalificatie natuurlijk weer kan opgaan als zijn volgende film 'The Reivers' in de bioscopen komt. Die zal dan wel weer door iedereen als zijn beste worden omschreven.

Steve McQueen is Thomas Crown, een schatrijke zakenman, die maar één doel voor ogen heeft, de perfecte misdaad, waar geen druppel bloed bij mag vloeien. Hij organiseert een bankroof, zonder zelf mee te doen, waarbij de buit

De liefde belevend; Steve en Faye.

Vlak voor de (tweede) bankroof. (Faye Dunaway en Steve McQueen.)

zo'n dikke twee en een half miljoen dollar bedraagt. Dat is een vorstelijke som geld, de hele bankwereld is in rep en roer. Een vrouwelijke detective van de verzekeringsmaatschappij wordt ingezet om deze perfecte roof op te lossen. Zij (Faye Dunaway – nog vers in ons geheugen als het gangstermeisje Bonnie) komt achter de identiteit van het superbrein achter de bankroof, maar zij verliest bij die speurtocht haar hart aan Thomas Crown.

De Bostonse advocaat Alan R. Trustman schreef het verhaal. Regisseur

Norman Jewison (van *In the heat of the night* met Sidney Poitier) toonde al zijn vaardigheid en kunnen om dit verhaal te verfilmen. Jewison liet al van zich horen als briljant televisie-regisseur, met o.a. shows rond Danny Kaye en Judy Garland. Hij is een waarlijk vernieuwer in Hollywood en mede door zijn inzichten en geïnspireerd werken heeft Jewison er toe bijgedragen dat de Amerikaanse film niet alleen commercieel maar ook artistiek verantwoord werd.

In *Thomas Crown* gebruikte Jewison het effect van het 'split screen', dat is het filmbeeld in stukken verdelen zodat tegelijkertijd zes of meer (soms honderd) beelden op het doek verschijnen, die

allemaal een andere gebeurtenis aangeven. Dat deze manier van filmen suggestief werkt, behoeft geen betoog. Het verhoogt alleen maar het kijkgenot, maar vraagt ook van de toeschouwer snelle reacties en een hoog opnemingsvermogen. Jewison vertoont dit maniertje gelukkig niet altijd. Slechts bij momenten, waarbij de film verschillende kanten opkan, vertoont hij zijn split screen. Zo'n ogenblik b.v. is het moment voordat de bank wordt beroofd. Alle vier de bankrovers komen gelijktijdig in beeld, de een in een telefooncel, de ander schrijft een cheque uit, etc.

Zwoel schaakspel

De film valt duidelijk uiteen in drie parten. Het eerste deel wordt beheerst door de bankroof; het tweede deel (minder actie, waarschijnlijk om de toeschouwer wat op verhaal te laten komen, net als in een muziek-stuk) vertoont het in actie komen van Faye Dunaway en overvloeiend het derde deel dat de romance tussen de vrouwelijke detective en Thomas Crown behandelt.

Het (erotische) hoogtepunt is het spelletje schaak tussen Faye Dunaway en

De liefde ontdekkend; Thomas Crown en zijn vrouwelijke detective.

Steve McQueen. Zo zwoel en toch zo echt, dat het bijna on-Amerikaans aan doet.

Gaaf produkt

Nogmaals: alweer een originele film met ster-acteur Steve McQueen. Een zeer gaaf produkt, dat doet vermoeden dat het flodderwerk uit Hollywood zeer resoluut bakzeil heeft moeten halen. En terecht, want niets is zo kritisch als het grote publiek.

PETER J. MORÉE

De switch van Theo

De switch van Theo van Duivenbode van Ajax naar Feijenoord heeft in Amsterdam toch niet die consternatie verwekt, die men had verwacht. De 25-jarige linksachter van de drievoudige landskampioen is daarover echter niet teleurgesteld. Enige dagen na het bezegelen van de transactie vertelde hij: 'Ja dan pas blijkt wie de werkelijke trekpleisters zijn van een elftal. Trouwens ik heb nooit de illusie gehad dat ik tot een van de 'lieverdjes' van het Amsterdamse publiek zou behoren. Dat waren bij ons altijd Johan Cruijff en Piet Keizer. Maar een excuus heb ik toch echt wel; als achterspeler val je nu eenmaal niet zoveel op.'

Theo van Duivenbode begon zes jaar geleden bij Ajax. Zijn voetballoopbaan die zich daarvoor had afgespeeld in de amateurclub De Spartaan, had nimmer grote hoogtenpunten gekend. Zijn broer, de oudere Bas, timmerde als vuistschermmer veel meer aan de weg dan Theo. Toch zou die stap van De Spartaan naar Ajax een goede blijken. Lees maar waarom.

In de voorste linie

Van Duivenbode: 'Ik begon in het tweede elftal als linksbuiten. Dat had ik in De Spartaan ook al gespeeld. Meestal wroette ik maar wat in de voorhoede. Het was dus vanzelfsprekend dat ik ook bij Ajax in de voorste linie begon. Aan

trainer Jannie van der Veen, die nu bij De Volewijckers in dienst is, heb ik het te danken, dat ik naar achteren verhuisde. Eerst nog in het tweede elftal, maar toen het met Ajax zo slecht ging — ik meen in het jaar 1964-'65 — kreeg ik mijn kans in het eerste. Ruiter was me voor gegaan.'

Van Duivenbode kwam ongeveer gelijktijdig, met zijn collega op rechts, Wim Suurbier, in het eerste elftal. Maar erg enthousiast was men allerminst over het tweetal. De Engelsman Vic Buckingham die toen nog de Ajax-teugels in handen had, kon maar geen sluitend geheel vinden. Van Duivenbode herinnert zich die malaise-periode maar al te goed.

Opleven

'Buckingham was eigenlijk geen trainer. De goede man was meer voor het vak van manager in de wieg gelegd. Van taktiek begreep hij niet veel. Je ploeterde maar aan. Daarom kwam je nooit uit de voeten. Toen Michels Ajax onder zijn hoede nam, leefden we weer helemaal op.'

De komst van Rinus Michels heeft op het spel van Van Duivenbode veel invloed gehad. Vooral op het terrein van de taktiek leerde hij veel van zijn 'meester.'

Van Duivenbode, gemakkelijk pratend: 'Michels kneedde ons. Dat mag ik wel zeggen. In de Europa Cup deden we ervaring op. Op één punt heb ik

waarschijnlijk niet aan zijn wensen voldaan; 'ik ben nooit een harde voetballer geworden.'

In Amsterdam mompelt men dan ook dat Van Duivenbode daarom het nest verlaat. Of zijn moeilijkheden met de Ajax-coach de oorzaak van deze opzienbarende switch? De ontkemming is kort en krachtig. 'Nee per se niet, ik wilde me verbeteren.'

Eerste contact

De Ajax-linksachter kwam in het begin van de maand juni voor het eerst in contact met Feijenoord. De Rotterdamse landskampioen die naarstig zoekt naar een vervanger voor de langzamerhand op jaren geraakte Veldhoen, meldde zich aan de deur in het Amsterdamse Buitenveldert. Het was Gerard Kerkum die de Rotterdammers vertegenwoordigde.

Van Duivenbode: 'Goed er waren in het verleden wel eens contacten geweest. Maar erg serieus heb ik die niet genomen. Je verwacht niet dat twee grootmachten uit het Nederlandse voetbal overeenstemming bereiken. Meestal liggen de prijzen te hoog. En dan nog een belangrijk punt: je maakt je tegenstander alleen maar sterker.'

Feijenoord heeft daarom voor de slau-

SPORT

ke linksachter zo'n tweeënhalve ton op tafel moeten leggen. Maar officieel is dit bedrag nooit genoemd.

'Van te voren had ik met Ajax afgesproken dat mijn prijs niet exorbitant hoog mocht zijn. Tenslotte ging ik van 3000 gulden over van De Spartaan naar Ajax. Dan zou ik het onsportief vinden als ze je op een dergelijke manier de weg versperden.'

De transfer van Van Duivenbode, die kort na het openen van de transfermarkt tot stand kwam, zou niet de opzienbarende worden. Tijdens het gesprek zei hij al: 'Ik zie Ajax nog opmerkelijke dingen gaan doen.'

Zijn woorden kwamen uit. In de plaats van Van Duivenbode kwamen twee man naar de Watergraafsmeer; Reynders van Go Ahead en Van Dijk van Twente.

'Dat zijn natuurlijk aankopen waar je van rilt', zegt Van Duivenbode. Dat wordt volgend jaar weer een hevige strijd om de landstitel. Nu al durf ik te zeggen dat het zal gaan tussen Ajax en Feijenoord. Een malle situatie eigenlijk hier in Nederland. De macht van het kapitaal gaat zich wreken. Over een paar jaar is het waarschijnlijk niet meer mogelijk om van een competitie te spreken. Dan wordt het een partijtje onderling tussen Ajax, Feijenoord en PSV'.

WIM JESSE

Theo van Duivenbode

Wanneer in 1965 de roman *-Een tevreden lach-* van Andreas Burnier verschijnt, is er over de auteur aanvankelijk niet veel meer bekend dan dat deze in 1931 werd geboren, het gymnasium bezocht, studeerde in Amsterdam en Parijs, en gedurende anderhalf jaar als archeoloog werkzaam was op een Grieks eiland. Vormen dergelijke flaptekstgegevens in het algemeen wel een redelijk houvast voor lezer en kritikus omtrent de persoon van de auteur, na lezing van genoemd boek, — kernproblematiek: de vrouw die figuurlijk en letterlijk man wil worden (zijn) —, blijkt er duidelijk iets niet te kloppen. Burnier mag dan wel in '31 geboren zijn, gestudeerd hebben, eventueel ook nog archeologie als specialisatie hebben, een man kan 'het' niet zijn. Hetgeen klopt. En wanneer in 1967 *-Een tevreden lach-* bekroond wordt met de Van der Hoogtprijs, komt er dan ook geen man maar een vrouw om de prijs voor dit debuut in ontvangst te nemen. Een lesbienne, (voor de lezer die dit diskriminerend vindt: er staat lesbienne, niet -pot-), van wie in hetzelfde jaar de verhalenbundel *-De verschrikkingen van het noorden-* verschijnt en in 1969 de roman *-Het jongensuur-*.

Alvorens op dit laatste boek verder in te gaan, moge ik opmerken dat naar mijn mening persoonlijke bijzonderheden over een schrijver of schrijfster vnl. van literair-historisch-essayistisch belang zijn en moeten blijven. Het gaat in een boekbespreking in eerste instantie om het werk. Valt dit werk evenwel zo duidelijk en bepalend samen met de persoon, en omgekeerd, dan behoort het persoonlijke detail, zoals hiervoor geschiedde, in de bespreking te worden opgenomen. Niet uit roddeloverwegingen, maar uit de noodzaak de kritiek een zo groot mogelijke informatieve waarde te geven.

Dat dit ten aanzien van Andreas Burnier's werk niet al teveel gezegd is, blijkt uit haar opmerking vooraf bij het recente verhaal *-La Argentina-* (opgenomen in de bundel *Werk van nu 4-*, uitgave Manteau, Den Haag-Brussel):

(...) 'Zoals de kritiek terecht heeft opgemerkt behoort dit werk (de schrijfster doelt hierop *-Een tevreden lach-* en *-De verschrikkingen van het noorden-*, D.Z.) tot de literaire categorie der 'bekenitensliteratuur', en is dus geheel autobiografisch. Alle persoonlijke gegevens zijn hierin te vinden. Ik kan nog wel even zeggen dat we ons rotschrokken toen we betrappt werden door dat Italiaanse jongetje (De verschrikkingen van het noorden), maar in die tijd op de Zee-

dijk hebben we heel wat afgelachen (*Een tevreden lach*) (...)

-Het jongensuur- speelt in de tweede wereldoorlog, de jaren '45-40. Hoofdpersoon is het meisje Simone, die, hoewel Jodin, uiteindelijk de oorlog overleeft. Hoe, waar en welke invloed dit op haar ontwikkeling heeft, later zal hebben, beschrijft Andreas Burnier in zes korte hoofdstukken, die wel met elkaar samenhangen, maar niet chronologisch op elkaar volgen. Althans niet zoals men normaal gewend is. Het verhaal in *-Het jongensuur-* loopt als het ware terug. Eerste hoofdstuk: Lichtstad '45, laatste hoofdstuk: Waterstad '40.

De gebeurtenissen op zich in *-Het jongensuur-* zijn weinig verrassend. Na boeken zoals *-bijvoorbeeld-*: *-Het bittere kruid-* van Marga Minco en *-Bij stukjes en beetjes-* van Jan Bernlef, brengt het weinig kinder-oorlog-nieuws. Zo weinig zelfs dat het soms bijna genant is om te bemerken hoe Andreas Burnier situaties geeft die andere auteurs reeds eerder, bijna identiek, beschreven hebben. Ik denk o.a. aan: De confrontatie van Simone met 'haar' piloot, waarvoor men ook terecht kan bij J. S. Hendrikson in haar boek *-Wees niet zo burgerlijk-*, het verhaal *-you are cute-*, en het kaalknippen van moffenhoeren, dat Jan Bernlef aan het slot van zijn roman *-Bij stukjes en beetjes-* gebruikte.

Zonder dat dit als verontschuldiging voor Andreas Burnier bedoeld is, kan men zich overigens afvragen of iedere volgende schrijver die de oorlog, benaderd vanuit het kind, niet in dezelfde fout zal vervallen. Hoe triest ook, de oorlogsellende is cliché geworden. Slechts J. Kozinsky met zijn *-Geverfde vogel-* wist hieraan, in het recente verleden, min of meer te ontkomen).

Ondanks genoemde zwakke momenten in *-Het jongensuur-*, wil ik het boek niet als een mislukking kwalificeren.

Evenmin wil ik beweren dat *-Het jongensuur-* in feite een verzameling korte verhalen is, in plaats van een korte roman. De bouw is er te gedegeen voor, de andere hoofdpersoon, de jongen Werner, in zijn 'vaagheid' te duidelijk. Ik wijs in dit verband o.m. op het (funktioneel) gebruik van de jongen Werner aan het begin zowel als slot van het boek. Ook het verwerken van een bouwplaat tot een soort kasteel, door het meisje, is niet zomaar een toevalligheid. Eerder immers fantaseert zij de jonge, gevangen prins Sancho als kameraad. Bovendien maakt Andreas Burnier haar boek op een knappe manier rond, door ook tegen het einde het *-jongensuur-* te benadrukken. Ook al

wordt dat dan 'weggedrukt' achter de gymnastiekles (pag. 101)

(...) 'Je mag hier net zo hard werken als je maar wil, je schiet enorm op. Het enige vervelende is, dat je hier ook gymnastiek krijgt, voor jongens en meisjes apart. De les begint met in de rij lopen, en dan moeten de meisjes voorop, van klein tot groot, en achter het grootste meisje komt de kleinste jongen weer. Bij oefeningen op de plaats staan de meisjes en jongens ook enigszins van elkaar af. Ik ben op één na het grootste meisje, maar ik rek mij uit, dring mij achter Hilda elke keer, en stel mij dan voor dat ik voorste van de jongens ben. Dat is natuurlijk onzin, want ik zou ook bij de jongens achteraan moeten lopen, bij Maurits en Werner en Hugo, maar dat mag beslist niet. Bij de oefeningen ga ik ook zo staan, dat ik mij kan voorstellen dat ik bij de jongens hoor. Zo is het het minst vernederend (...)'.

En, uit het begin, Simone probeert op het jongensuur te zwemmen (pag. 13)

(...) 'Nadat ik een rondje had gezwommen, kwam ik het water uit om naar het diepe bad te gaan. 'Hé, wat doe jij hier?' Ik werd staande gehouden. 'Zwemmen'. 'Het is nu niet voor meisjes. Je moet straks terugkomen'. 'Ik heb een kaartje', zei ik, duwde de jongen opzij en ging weer te water. Even later floot de badmeester mij eruit. De jongen stond naast hem, en er kwamen andere belangstellenden. Allemaal in zwembroeken, zag ik. 'Ze moet eruit, ze is een meisje', zei de dikste jongen. 'Je hoort het', zei de badmeester. 'Je moet eruit. We hebben nu het jongensuur. Dat zag je toch?' Vernederd kleepte ik mij weer aan. De rotzakken (...)'.

Al met al zou men *-Het jongensuur-* dus toch wel min of meer geslaagd kunnen noemen. Ook, en ik herhaal, al vindt men er weinig verrassends in en is het boek af en toe zelfs wel ietwat onbenullig te noemen. *-Min of meer geslaagd, etc.-*, waarom dan toch een uitvoerige bespreking?

M.i., omdat de laatste roman van Andreas Burnier de sleutel tot haar tot op heden toe gepubliceerd werk vormt. Waarbij ik aanteken, dat ik pas tot deze konklusie kon komen na herlezing van dat andere werk. Doet men dit, dan zal men n.l. ontdekken (althans die mogelijkheid zit erin) dat de funktie, en daarmee de zin (voor Andreas Burnier), van dit gehele oorlogsverhaal 'slechts' is: zichzelf meer identiteit te geven. En dat *-Het jongensuur-* in wezen zowel in *-Een tevreden lach-* als in *-De verschrikkingen van het noorden-* reeds z'n aanzet had.

Uitgave(n) N.V. Querido. DICK ZAAL

Een nacht op wacht bij de 'Nachtwacht'

De ene hand smekend opheffen voor je broodheer en hem met de andere hand proberen te wurgen. Dat is een onzuivere situatie.

Onderhandelen met de overheid die tot een dialoog bereid zegt te zijn en tegelijkertijd revolutionaire acties ondernemen tegen die overheid, is even onzuiver.

Dit nu hebben de Nederlandse beeldende kunstenaars gedaan. Het zijn eigenlijk geen revolutionairen. Hun verlangens gaan niet ver; hun doelstellingen zijn vaak warrig. Ze komen voornamelijk op voor hun eigen groepsbelang, maar zijn zo verdeeld dat ze geen vuist kunnen maken. Dat is jammer. Vooral omdat er nogal eens wordt gezegd dat de

denvergadering losmaking van de adviserende Raad van de Kunst van het CRM-ministerie. De raad zou moeten worden veranderd in een instrument van zelfbeheer van de kunstenaars. Medebeslissing was hier al geëscaleerd tot beslissingsrecht. Dat bleek ook uit opgewonden uitlatingen van verscheidene zich als woordvoerders opwerpende kunstenaars als Henk Willemsen en Ernst Vijlbrief.

Maar ook - hoewel dat niet helemaal lijkt te rijmen - eisten de leden voor het ministerie van CRM een positie gelijk als die van Sociale Zaken en Financiën. (Overigens niet zo erg aardig tegenover Klompé, want duidelijk is dat de kunstenaars CRM maar tweederangs vinden). Ook verwierpen de kunstenaars 'elke poging om hen te degraderen tot vrijetijdsbestedings-beambten'.

Kunstenaars missen de boot

kunstenaars de voorhoede vormen van de maatschappij. Misschien vervelend voor ze: duidelijk is gebleken dat ze dat niet zijn.

Nadat de provo-beweging, de studenten en de Socialistische Jeugd revolutie predikten en in praktijk brachten kwamen dan eindelijk ook de kunstenaars.

Op de ledenvergadering van de Beoepsvereniging van Beeldende Kunstenaars (de BBK), 25 mei, werd het verenigingsbestuur onder voorzitterschap van Ger Lataster, verrast door een actiegroep. Deze eiste in een motie dat tot revolutionaire actie zou worden overgegaan.

Actiecomité

De groep kreeg steun van de meerderheid van de vergadering. Zij stelde vast dat er geen wezenlijk cultuurbeleid in Nederland wordt gevoerd en dat de beeldende kunstenaar wordt gediscrimineerd. Nog tijdens de vergadering werd een actiecomité gevormd. Voorzitter Lataster weigerde in het actiecomité zitting te nemen. Hij zou zich vrij houden om de dialoog met de overheid via de Raad voor de Kunst te kunnen blijven voeren.

Toch was hij natuurlijk al gecompromitteerd. Hij was voorzitter van de BBK, die de revolutie had gesanctioneerd. Een dubbelzinnige positie. Hoe de actie ook zou verlopen. Het zou een BBK-actie blijven. Het uitgangspunt was daarom niet goed.

Wat wilde de BBK? In een telegram aan minister Klompé werd medebeslissingsrecht geëist. In moties eiste de le-

Loonslaven

Dat laatste is opmerkelijk. De beeldende kunstenaars willen niet worden ingelijfd bij de bourgeois, bij de geregelde werkers, de burgerlijke loonslaven. Ze prefereren een uitzonderingspositie buiten en boven de maatschappij. Toch wringt hier iets. Ze leven in een maat-

schappij, gebaseerd op het principe: 'loon naar werken'. In die maatschappij wordt het vervaardigen van kunst niet als werken beschouwd. Overigens zien ook de kunstenaars zich niet als mensen ingeschakeld in het arbeidsproces. Toch willen ze een beloning. Een van de grieven van de beeldende kunstenaars is de contra-prestatie-regeling. De contra-prestatie, geregelde overheidsaankopen van werk, valt onder sociale zaken. Het dwingt de kunstenaars tot een veredeld soort steuntrekken.

Deze grief is begrijpelijk. Evenals de verantwoordiging van de kunstenaars over het gebrek aan cultuurbeleid dit is. Maar helpt een halfslachtige actie als de bezetting van de Nachtwachtaal van het Amsterdamse Rijksmuseum? Wezenlijk schiet de BBK niets met zo'n actie op. Het enige dat de 'nacht op wacht bij de Nachtwacht', zoals schilder en actiecomité-lid Willemsen zo beeldend de bezetting noemde als resultaat zou kunnen hebben is dat de BBK-leiding zich gaat bezinnen op doelstelling en tactiek.

Bij de bezetting van het Rijksmuseum bleef de doelstelling vaag; van de tactiek deugde niets. Afgesproken was dat de actie geheim zou worden gehouden. Overeengekomen was dat alleen overdag de Nachtwachtaal zou worden bezet. 's Avonds en 's nachts zou gediscussieerd worden in de vergaderzaal van het museum. Ook zouden enkele klein-kunst persoonlijkheden, schrijvers en studentenleiders worden uitgenodigd.

Toestemming

Het liep allemaal anders. De actie was ruim op tijd gemeld aan burgemeester Samkalden van Amsterdam. Het Rijksmuseum was op de hoogte. De autoriteiten gaven hun toestemming voor de 'bezetting'.

Werd Samkalden ingelicht door Ger Lataster of door iemand anders van het BBK-bestuur? Het lijkt er wel op. Een gesanctioneerde 'bezetting' is geen bezetting. Misschien wilde de BBK eigenlijk geen revolutionaire daad stellen. Moeilijk te achterhalen. Zeker is dat de kunstenaarsactie een soort ballet van gemengde gevoelens is geweest.

De verhouding binnen de actiegroep en die met de BBK-leiding verslechterde al voor er iets was gedaan zeer snel. Verscheidene kunstenaars waren niet in staat op te treden als collectief, zoals nadrukkelijk was afgesproken. De discipline, noodzakelijk bij alle revoluties, ontbrak volkomen.

Emotionele sfeer

Daardoor kon het ook voorkomen dat de 'bezettters' in emotionele sfeer besloten 's nachts in de Nachtwachtaal te blijven zitten. Zij wilden echt bezetten. Voor een deel ook wilden zij het BBK-bestuur dwars zitten. En, dat is gelukt. Al voor de stunt in het Rijksmuseum hadden zich mensen gedistantieerd van

Het opklappen van pamfletten met de eisen van de kunstenaars.

de voorgenomen, uitgelekte actie. Ook dat was te wijten aan optreden van emotionele warhoofden, die een persoonlijke show wilden maken van de gemeenschappelijke zaak.

De 'broeders' uit de andere takken van kunst bleven weg. Van studentenzijde kwamen 's avonds tal van jongeren. De Socialistische Jeugd en een groot aantal relschoppers, die ook in het Rijksmuseum wilden waren present-voor het gebouw. Ze werden niet binnengelaten.

Na één nacht ontruimden de 'bezeters' zoet de zaal van Rembrandt. Een actie (waar enkele persfotografen flink aan hebben verdiend, want ook in het buitenland was vraag naar de foto's van de Nachtwake), was ten einde.

Sociale beweging

Wat gebeurde er toen? De kunstenaars verklaarden zich solidair met de verdachten in het Maagdenhuis-massaproces. Zij trokken later naar Kronenborg om hun steun te verlenen aan de Verblifa-arbeiders. Waarlijk een sociale beweging die er niet om loog, maar die toch niet helemaal geloofwaardig was. Daarvoor kwam die solidariteit met studenten en arbeiders te laat. Daarvoor hadden de kunstenaars al veel eerder de boot gemist. Toch waren deze betuigingen niet helemaal zonder betekenis.

De beeldende kunstenaars voor de Nachtwake.

Tenslotte, beter laat dan nooit en geheel uit opportunistische oogmerken verklaart men zich doorgaans niet solidair.

De kunstenaars hebben — vrij knuppelig weliswaar — de strijd aangeboden met de overheid die het cultuurbeleid uitvoert. De afgelopen tijd is evenwel gebleken dat zij nog niet gereed zijn voor deze strijd. Eerst moeten zij onderling tot overeenstemming komen over de te voeren tactiek. Vechten zij voor verbetering van hun positie (een burgerlijk streven) binnen de normale kanalen van de 'bourgeois-maatschappij', die zij zo verafschuwen, of breken zij met de burgerlijke overheid en zal het hard tegen hard gaan.

Het ziet er naar uit dat de twee mogelijkheden nog onderwerp van gesprek worden in de kunstenaarsbond. Ook zal aan warhoofdige exhibitionistische types enige discipline moeten worden bijgebracht. En de doelstellingen moeten veranderen. Want wat zou het betekenen als de kunstenaars meer inspraak krijgen in de Raad voor de Kunst en via deze raad indirect in het overheidsbeleid. Zij zouden worden ingekapseld. Althans degenen die voor een zitting in de raad zouden worden uitgekozen.

Openbare hearings

Want de overheid is tot heel wat bereid. Minister Klompé heeft reeds bevorderd dat de Raad voor de Kunst openbare hearings gaat houden. De inspraak wordt groter, de openbaarheid wordt — tot op

zekere hoogte, op bepaalde niveau's — gegarandeerd. Een overwinning voor de artiesten? Neen. Tenminste geen gevolg van de Rembrandt-truc. Al veel eerder was er sprake van een tegemoetkoming van de eisen der BBK.

Maar een democratie en een doorbreking van de huidige overheidsstructuur, waarnaar de kunstenaars eigenlijk zouden moeten streven, brengt deze tegemoetkoming niet. De openheidsbeloften zijn kleine concessies, of anders gezegd: inkapselingsmiddelen.

Zolang de beeldende kunstenaars niet beseffen dat zij in de huidige maatschappijvorm altijd een deel blijven van het bourgeois-systeem, waarin het kunstenaars-verzet een getolereerd lachertje is, kan geen revolutie slagen.

Zolang de BBK niet dezelfde motieven heeft als haar leden en zolang die leden verdeeld blijven, kan zelfs geen werkelijk effectieve actie worden gevoerd. Maar vormen de kunstenaars een eenheid en zijn zij het eens over waarlijk revolutionaire doelstellingen, die het fundament van de maatschappij raken, dan nog kunnen zij niets bereiken als zij zich isoleren van andere groepen die hetzelfde doel nastreven.

Pas als dat gebeurt, kan ook de kunstenaar weer zijn plaats innemen in de maatschappelijke voorhoede. Het moet me evenwel van het hart dat er binnen de kunstenaarswereld wel bijzonder veel moet veranderen wil dit worden bereikt. Tot dusverre heb ik me over de kunstenaarsacties geneerd. En dat is jammer.

BOB VAN OPZEELAND

KUNST

De sexuele revolutie: niet praten maar doen

Wat is er toch met de sex aan de hand? Het regent televisie-specials, weekbladkaternen en krantenkoppen over 'DE SEXUELE REVOLUTIE'. Een wonderlijke zaak. Er is voor elk wat wils; sexwegwijzers voor de vrouw in de overgangsjaren, weggooi-brochures over anti-autoritaire communes, afwasbare pockets voor de intelligente twiener, veertig vieze tekeningen van de cartoonist Willem en vormingsbijeenkomsten over 'Sex in een gistend perspectief'.

Je ontkomt er niet meer aan. De achterliggende filosofie: 'meer naar bed maakt meer gelukkig. Wie niet vaak naar bed gaat, moet het zelf maar weten. Allengs zal het licht in zijn ogen verflensen, de aftakeling zet in en zelfs met rauwe raapsteeljes-sla is de ondergang niet meer te ontlopen. Er is nog slechts redding voor mensen die nu ernst gaan maken met de sex. Uitstel zal niet meer baten.'

Een duidelijk overtrokken visie, maar die kom je wel meer tegen als het om rechtvaardiging van een revolutie gaat. Een revolutie zet immers pas door als zo veel mogelijk mensen zijn gaan geloven dat het uiteindelijke heil niet achter ze maar voor ze ligt. De eindfase van de sexuele revolutie zal niet de sex-loze maatschappij moeten zijn, zoals die van de marxistische de klassenloze is. Want zonder klassen rooien we het wel, maar zonder sex lijkt het allemaal behelpen. Naar mijn mening is de eindfase van de sexuele revolutie, een samenleving waarin het sexuele volledig harmonisch geïntegreerd is. Zover is het nog lang niet. Dit artikel is er het bewijs van.

De sexuele voorhoede

Elke revolutie heeft zijn voorhoede en zijn achterban. Beide hebben hun functie. Er zijn koplopers, die zo ver voor zijn, dat ze als ze achterom kijken niet meer kunnen zien waar de achterblijvers, die een veel grotere groep vormen, gebleven zijn. Hun devies luidt: 'Je kan maar een ding tegelijk doen en wie naar fora over sex op de t.v. zit te kijken, ligt veelal niet met een aardig meisje in bed.' Niet praten maar doen. Niet lezen, discussiëren over sex, maar het geleerde in praktijk brengen.

Deze mensen hebben wel iets anders te doen, dan dit stuk te lezen. Ze hebben Fanny Hill al lang aan het Leger des Heils meegegeven en het handboek van Chesser aan een priester die vanuit het celibaat in bed gestapt is. Sex heeft voor hun geen taboekarakter meer. Zij vragen zich niet meer af, of het goed is met iemand naar bed te gaan, omdat ze zich ook niet meer afvragen of het goed is met iemand een kop soep te eten. Ze denken dat wat fijn is, ook wel goed zal zijn. Ze zeggen niet tegen een meisje dat ze nog even een kopje koffie komen drinken, want ze komen helemaal geen koffie drinken. Ze komen gewoon wat spelen, vrijen en plezier maken en zeg-

gen dat ook. Ze lopen zich geen blauwtje, want ze kunnen zich geen blauwtje lopen. Ze vinden het doodnormaal als een meisje er geen zin in heeft om met hun naar bed te gaan, want ze hebben daar zelf ook wel eens een keer geen zin in. Ze trekken niet hun beste pak aan om een meisje te verleiden, want ze willen niet verleiden. Ze hebben geen behoefte aan een romantisch decor, aan een goed gesprek, een goed glas wijn, een goeie plaat, want ze komen er toch wel. Ze weten al lang dat het hart niets met de liefde te maken heeft. Ze maken geen slachtoffers. Ze kijken eerst rustig of het meisje waarmee ze naar bed willen de pil gebruikt.

Ze veroveren geen meisjes, die voor de zoveelste keer voor een groepsreis naar het zonnige zuiden geboekt hebben en hun dagelijkse remmingen niet bij de zonnebrandolie ingepakt hebben. Ze gaan naar de Sneekweek om te zeilen en niet om de bloemetjes buiten te zetten, want daar hebben ze de Sneekweek niet voor nodig. Ze vechten niet voor het sexuele heil voor anderen. Ze worden niet boos op mensen die hun lange haar gek vinden, maar gaan alleen om met mensen die ze aardig vinden zoals ze zijn. Het zijn geen wereldverbeteraars, maar rustige, vriendelijke, individualistische mensen. Relaxed en tevreden met wat ze hebben.

Gabriëlle in het grote bed

Het is maar een kleine groep, waarover we tot nu toe schreven. Voor de meeste mensen is sex nog steeds een groot taboe. De meeste mensen zijn niet tevreden met wat ze hebben, al hebben ze vaak meer dan de jongens waar we het net over hadden. De een is gelukkig omdat hij weinig heeft, de ander omdat hij veel heeft. De een wil een ijskast omdat het handig is, de ander wil geen ijskast omdat hij bang is, dat het lang duurt voor er iemand komt om zijn kapotte ijskast te maken. Het is fijn als de revolutie in je 'mind' zich voltrokken heeft, maar een voorziening in elementaire materiële behoeften is ook niet te versmaden.

Pornografieboekjes met foto's van sex in bad, zijn waarschijnlijk het meest begerenswaardig voor mensen, die al jaren op een bad wachten en het nog steeds moeten doen met een teil of een badhuis. En als je met acht kinderen je slaapkamer deelt is het makkelijker Oswald Kolle te lezen dan in praktijk te brengen. Zo hebt u ook meer aan een bataljon fijne meisjes, dan aan een artikel daarover. Zo lang de Dienst Welzijnzorg denkt dat uw welzijn het beste gediend is met zangeressen op de Bühne, valt er nog veel aan uw welzijn te sleutelen. U zou het niet erg vinden als ze van het toneel afkwamen.

Ik kan hier geen patentoplossingen aan de hand doen, maar wel signaleren dat de films, boeken, discussies over de

sex in onze samenleving beter gedistribueerd worden dan de sex zelf. Als men u in de eetzaal films over etende militairen ging voorzetten in plaats van gamellen met piepers, zou u dat terecht niet nemen. Uw belangstelling voor panel-discussies over 'Voorbehoudsmiddelen in deze eeuw' door naar de vijftig opstomende psychiaters, theologen en artsen, zou waarschijnlijk verslappen als u wist dat Gabriëlla zich lag te vervelen in uw riante hemelbed.

De sexuele problematiek van de non is niet opgelost met het in roulatie brengen van de aangrijpende film 'La Religieuse' maar eerder met gemengde kloosters. De film is dan ook niet progressief in de zin van het bieden van alternatieven voor bestaande onvolkomenheden. Met het verdwijnen van Nijenrode, de Rijks-luchtvaartschool en de vele kazernes, kon een blad als Gandalf weleens zijn beste tijd gehad hebben. Het heeft dan gefungeerd als plezierig zoethoudertje, maar ook niet als meer dan dat.

Sexuele revolutie is waarschijnlijk niet in de eerste plaats meer onbevangen over sexualiteit gaan spreken, maar zo veel mogelijk mensen in staat stellen in sexueel opzicht aan hun trekken te komen. Sexuele revolutie is ruime huizen bouwen, langdurige perioden van scheiding van mannen en vrouwen opheffen, kortom mensen in staat stellen sex niet langer te zien als een begerenswaardige onbereikbaarheid, maar als een normale vorm van tijdspassering. Sex kan pas beter geïntegreerd worden en daardoor minder belangrijk, als er meer en betere mogelijkheden voor zijn. Te veel en te lang heeft de nadruk misschien op de voorlichting gelegen.

De NVSH en de fluitketel

Een van de instellingen die zich met deze voorlichting bezig houdt en waarvan de koningin haar goedkeuring gehecht heeft is de Nederlandse Vereniging van Sexuele Hervorming. Vroeger een veel verguisde emancipatiebeweging, thans een veel minder opzichtige verschijning. Haar blad 'Sextant' wordt waarschijnlijk te veel door mensen gelezen die toch al weten wat er in staat. Die mensen lezen hun blad uit solidariteit en minder uit behoefte aan informatie en zouden kunnen overwegen het maandelijks in de literatuurboxen van het Rode Kruis te stoppen. Dan zou het blad een stuk beter gaan functioneren.

De laatste afleveringen van 'Sextant' zijn stuk voor stuk themanummers. De sexualiteit wordt niet vanuit een totaalvisie beschouwd, maar men besteedt aandacht aan deelgebieden: Pornografie, Prikkelmiddelen, Geslachtsziekten en De Vrouw. De essentie: pornografie blijkt niet slecht te zijn en te mogen, effectieve prikkelmiddelen blijken niet te bestaan, geslachtsziekten nemen toe en zijn in een vroeg stadium te bestrijden en de vrouw is wel anders maar niet minder

dan de man. Geen nieuws onder de zon dus. De bestseller-rubriek 'Wij willen weten' (Mijn linkerborst is groter dan mijn linker oog. Is dit normaal? en ik kan geen orgasme krijgen als de fluitketel opstaat. Wat kan ik doen?) heeft ontegenzeggelijk een humoristische aspect (als humor — met Genestet — te maken heeft met een lach en een traan) maar biedt een te schrale tijdspassering en wordt door de verkeerde mensen gelezen.

Om de volgende nummers van Sex-tant vast de loef af te steken: 'Hetero-sexuelen zijn niet minder dan homose-xuelen en elk seksueel handelen is toegestaan als mensen er maar niet toe gedwongen zijn, maar het zelf willen. Niets is onnatuurlijk.

Heb het hard eens

Het hart heeft afgedaan. Sinds het getransplanteerd kan worden gelooft geen mens meer dat het iets met liefde te maken heeft. Uit wetenschappelijke bevindingen was dit al veel langer bekend. Maar geen mens leek er aan te willen. 'Hoor eens aan mijn linker kant hoe mijn hart van liefde brandt.' Vergeet het maar; er brandt niets. Met de ontmythologisering van het hart kan niet gauw genoeg begonnen worden. Snellere hartslag bij verhoogde lichamelijke in-spanning is een normale zaak. Dat kan elke houthakker u vertellen. Het is niet

zo zeer het hart, dat het besluit tot het minnespel neemt als wel het koppie, koppie. Een hart neemt geen besluiten. Een hart tikt en mocht het dat sneller gaan doen dan normaal dan komt dat doordat de hersenen een seintje naar het hart gegeven hebben dat er binnenkort verhoogde activiteit te verwachten valt. Bij wijze van antwoord gaat het hart dan sneller slaan, zodat ze boven weten dat het bericht goed aangekomen is en de koerier geen verkeerd bloedvat ingesla-gen is.

Het klinkt niet aantrekkelijk maar we moeten de feiten onder ogen zien, anders maken we brokken. De benadrukking van de rol van het verstand bij seksuele activiteiten is afkomstig uit de underground-subcultuur. Dit is een van de liedjes van de Amerikaanse avantgarde popgroep, 'The Mothers of Invention' (de moeders van de uitvinding):

What's the ugliest part of your body?

Some say your nose, some say your toes

But I think it's your MIND.

En zo is het. Wat vies is, of wie lief is maakt het koppie uit en niet de tenen.

Leesvoer

Het is niet meer tegen te houden. De boeken hoeven niet meer op de bovenste plank, nu de seksuele voorlichting haar intrede heeft gedaan in het basisonder-

wijs, aarzelend maar onweerlegbaar. De boekjes zijn niet meer zo overdreven keurig. Willem tekende geen erotische prenten meer, maar gewoon 'veertig, vieze tekeningen'. Sex met mes en vork evolueert naar sex uit het vuistje. De rigide opdeling van de sex in de klassieke werken (Chesser, Van der Velde, Kinsley etc.) in sexualiteit voor, na, in, buiten en voor mijn part onder het huwelijk heeft afgedaan. Over masturbatie hoeft ook niet meer gepraat te worden; er is niets tegen. De grote aandacht voor afwijkend seksueel gedrag neemt af evenals de verabsolutering van het huwelijk. Het gaat de goede kant op. Het wordt allemaal wat vrolijker en soepeler, minder problematisch.

Ik zou hier een paar boeken willen aanbevelen. 'De techniek van het verleiden' van Dr. Albert Ellis en Roger O. Conway is up-to-date, gezellig geschreven, niet te moralistisch en bevat handige tips. Parkeer nooit uw auto in een straat met twee-richtingsverkeer etc. Een wat ouder werkje voor versierders is Herbert Leupen's 'Toeten en Blazen', meer geestig dan informatief. Uit de rubriek Bedweterij noteren we: 'Kuisheid is geen deugd, maar verkeerd begrepen eigen belang' en 'Duizenden zitten naar elkaar te verlangen, zonder het van elkaar te vermoeden. Zoek elkaar eens op! Verder in dit boekje een uitrusting voor het gala-bal compleet met quick-hakken en blikchaar voor de wederspannige rits. Recenter is weer 'Human Sexual Response' (ook in Nederlandse vert.) van Masters en Johnson. Een goed leesbaar verslag over laboratorium-waarnemingen van het seksueel gedrag. Met verschillende sprookjes wordt voorgoed afgerekend. Het clitoraal orgasme bestaat bijvoorbeeld waarschijnlijk niet.

Wie gedegen studies wil over DE VROUW kan nog steeds terecht in het Aula-pocketje van Buitendijk (De Vrouw) of bij Simone de Beauvoir (La deuxième sex, ook in het Nederlands vert.). Zeer instructief is de NVSH-uitgave 'Variaties' met uitstekende foto's van de verschillende houdingen die er bij de geslachtsdaad mogelijk zijn. Het zijn er nog al wat. Ten slotte heeft het veertien-daags blad 'Aloha' (voorheen Hitweek) een komische sex-brievenrubriek en voortreffelijke artikelen over de laatste sexbelevissen en -inzichten in de Amerikaanse underground.

Een paar adviezen tot slot. Wie wat worden wil zit niet stil. Vindt niets te gek. Het is geen noodzaak om smoorverliefd op elkaar te zijn om met elkaar naar bed te gaan. U moet het alleen beiden willen. Til er allemaal niet te zwaar aan. Ik tikte dit stuk in mijn blootje, omdat het bloedheet was en ik niet bang was dat de post met een aangetekend stuk zou komen. Die kans is namelijk vrij klein.

JAN HAASBROEK

Het Humanistisch Opleidingsinstituut

verzorgt de scholing voor functies in de humanistische beweging.

In september a.s. begint een nieuwe cursus voor de opleiding van:

A. GEESTELIJKE RAADSLIEDEN

B. VORMINGSLEIDERS

De cursus duurt drie jaar. Gedurende twee jaar worden in de periode september tot en met juni colleges gegeven te Utrecht, 's zaterdags om de veertien dagen van 14-18 uur. In het derde jaar valt een stage. De cursus houdt rekening met het feit dat de cursisten doorgaans een dagtaak vervullen.

Vakken: humanistiek, filosofie, andragogie/pedagogiek, groepswork, kennis van het christendom en de bijbel, kennis van de niet-westerse religies en sociologie.

Vereisten: een middelbare schoolopleiding en enige jaren voortgezette studie. Leeftijdsgrenzen tussen 25 en 35 jaar. Humanistische gezindheid.

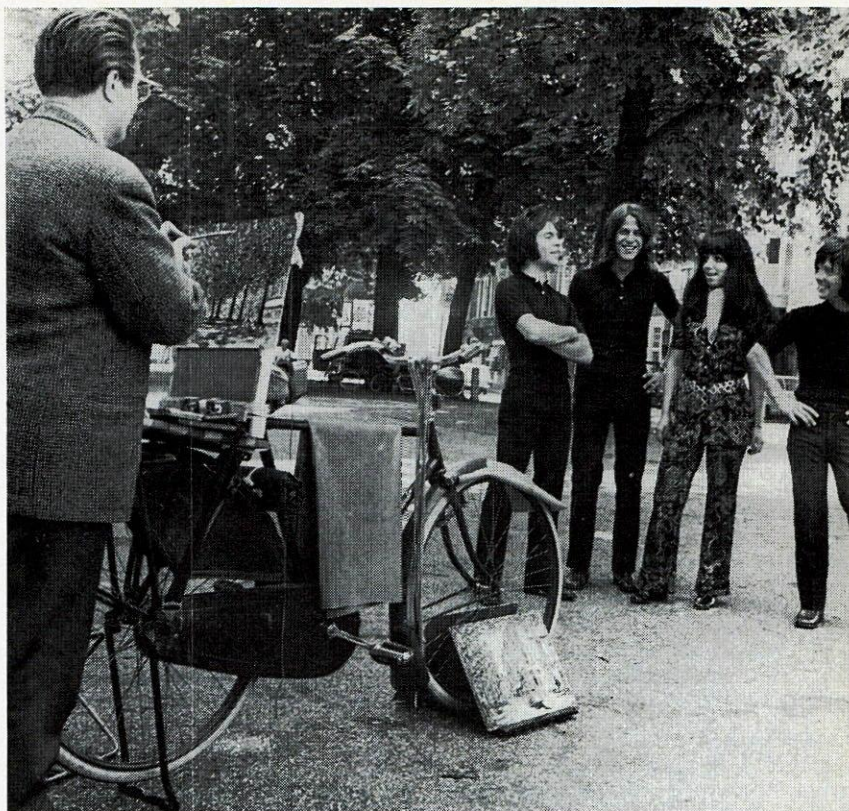
Een commissie van toelating beoordeelt alle aanvragen.

Mogelijkheden bestaan voor het vervullen van vrijwillige of professionele taken na afloop van de studie.

Cursusgeld: f 400,— gedurende de eerste twee jaar en f 200,— gedurende het derde jaar.

Inlichtingen en aanvragen (zo spoedig mogelijk) bij het Instituut, postbus 114, Oudegracht 152, Utrecht, telefoon (030)-2 46 41.

Shocking Blue

De populariteit van de beat-groep 'Shocking Blue' stijgt snel. Voor fotograaf Tom Weerheym was dat de reden om eens met ze op stap te gaan. In Den Haag en omgeving werd het viertal door hem in allerlei standen vereeuwigd. Op de Lange Voorhout werd geposeerd voor een schilder; Rob van Leeuwen durfde in de dierentuin van Wassenaar best een leeuw vast te houden en aan het eind van de dag bezocht 'Shocking Blue' het dierenkerkhof.

Belangrijker feit; met de verkoop van de platen gaat het ook goed. Deze maand verschijnt een nieuwe: 'Venus'.